

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Bakalářská práce

2009

Jan Třinecký, DiS.

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitní a sociální činnost

Jan Třinecký, DiS.

**Podpora duchovních hodnot v práci
s lidmi bez domova**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Michal Umlauf

2009

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Velmi děkuji ThLic. Michalovi Umlafovi, za odborné vedení práce
a mnoho cenných rad a podnětů.

OBSAH

Úvod.....	5
1 Lidé bez domova.....	7
1.1 Absence podpory	7
1.2 Tři typy bezdomovectví	8
1.3 Faktory objektivní a subjektivní	9
1.4 Problém alkoholismu u lidí bez domova	9
1.5 Změny ve věkové struktuře bezdomovců	10
1.6 Obtížnost při zpracovávání statistiky.....	10
1.7 Mezery v poskytované pomoci	11
1.8 Potřeby osob bez domova	11
2 Práce s lidmi bez domova	14
2.1 Důvody pomoci.....	14
2.2 Přístup zaměřený na úkol.....	15
2.2.1 Převzaté techniky z rodinné terapie	15
2.2.2 Vliv technik z behaviorální terapie	16
2.2.3 Vlivy z rogersovské terapie	17
2.2.4 Psaná dohoda	18
2.2.5 Možné obtíže.....	19
2.3 Když klient nechce nic řešit.....	19
2.4 Výhody i nevýhody direktivního přístupu	20
2.5 Podpora pozitivního vidění	21
2.6 Podpora kreativity	22
2.7 Postoj pracovníka ke klientům.....	22
2.8 Otázky vedoucí k pozitivním změnám	23
2.9 Reálná očekávání pracovníků	23
3 Nabídka duchovních hodnot	25
3.1 Vhodný čas	25
3.2 Příležitost pro věřícího pracovníka	25
3.3 Hledání podstaty problému	26
3.4 Tři důležité dimenze člověka	27
3.5 Profesionální přístup zůstává	27
3.6 Co jsou duchovní hodnoty	28
3.7 Zakódovaná potřeba v člověku	29
3.8 Motivace k větší zodpovědnosti	30
3.9 Cesta k aktivitě.....	30
3.10 Cesta nejvyšších hodnot.....	31
3.11 Nebezpečí manipulace	32
3.12 Vhodné duchovní hodnoty	32
3.13 Duchovní potřeby nevěřících	33
3.14 Vztah na prvním místě.....	33
Závěr	35
Slovník klíčových slov.....	37
Bibliografie	38

Úvod

Pro život v naší společnosti je potřebný určitý soubor dovedností a znalostí. Potřebujeme absolvovat školu, získat pracovní kvalifikaci a dovednosti, zabezpečit rodinu, vychovat děti, jednat s lidmi okolo nás, ale i umět jednat na úřadech, institucích apod.

Ne všichni lidé toto plně zvládají, a to z nejrůznějších důvodů: některým nebyly dány v dětství potřebné základy, někteří to nezvládají díky zdravotnímu omezení, jiní se tyto praktické znalosti a dovednosti sami rozhodli nepřijmout a nenaučí se je.

Ovšem bez těchto základních znalostí a dovedností hrozí vyloučení ze společnosti a následky bývají často nepříjemné: neúměrné zadlužení, alkoholismus, drogy, gamblérství, dlouhodobá nezaměstnanost a ztráta pracovních návyků, nefunkční rodina, rozvod, závislost na pomoci druhých, někdy i ztráta domova.

Pokud se člověk bez domova, tedy bezdomovec, rozhodne vyhledat pomoc v azylovém domě, čeká ho pohovor se sociálním pracovníkem, který může nabídnout základní poradenství, odborné poradenství, ale může také klienta posléze podpořit k přijetí určitých hodnot. Výsledkem této podpory může být změna v sebe pojetí klienta, či změna v žebříčku klientových hodnot, což může posléze pozitivně ovlivnit i klientovo sociální chování.

K sepsání práce na toto téma mne přivedl otázky, které jako sociální pracovník v azylovém domě pro bezdomovce řeším. Svou profesí mám tedy k tématu blízko. Jsem osobně motivován pomoci uživatelům co nejlépe, v případě úspěchu mohu vidět pozitivní změny v životech klientů, resp. bývalých klientů. Shromážděný materiál pro tuto práci mne může ujistit v práci, kterou dělám, anebo mne také může nasměrovat poněkud jiným směrem.

Také obsah předmětů vyučovaných na katedře CMTF UP, např. Duchovní potřeby klientů a kanonické právo, Teologie služby pro soc. pracovníky, a zejména Pastorální teologie mi přidal inspirace i odvahy k tomuto tématu.

Ostatně v celém průběhu studia byl nám studentům zdůrazňován celostný pohled na klienta, tzv. holistický přístup.

Tato bakalářská práce má charakter odborné stati teoretického zaměření. Zvolil jsem metodu kompilace. Část vzhledu do problematiky obsažené ve druhé kapitole jsem přeložil z anglicky psané literatury.

Cílem mé bakalářské práce je uvést současnou problematiku bezdomovců, utřídit získané teoretické poznatky o vhodných metodách sociální práce, a zejména shrnout shromážděné poznatky i zkušenosti směřující k podpoře duchovních hodnot, které by dané klientele mohly být k praktickému užítku.

První kapitola uvádí problematiku lidí bez domova. Popisuje původ jejich problémů, s čím nejvíce zápasí, jaké mají těžkosti. Mapuje i mezery v pomoci ze strany majority.

Ve druhé kapitole jsou vypsané některé postupy a techniky, které se při práci s lidmi bez domova používají, či jsou pro tuto práci vhodné. Nekopíroval jsem stávající stav v zařízení, ve kterém pracuji, nepopsal jsem ani do hloubky východiska úkolové práce, která se nejčastěji používá. Snažil jsem se vybrat nové a inspirující metody, na které jsem u svých kolegů a při četbě odborné literatury narazil.

Třetí, stěžejní kapitola celé práce již popisuje samotnou podporu k duchovním hodnotám. Přibližuje duchovní pojetí sociální práce, i její jedinečnost a také zranitelnost. Snaží se vysvětlit význam duchovní podpory pro danou klientelu.

Pro mou profesi považuji za důležité nejen mít dostatek zkušeností a praxe v oboru, ale taktéž být vzdělán po teoretické stránce. Znat nové pracovní postupy, různé terapie i metody tak, abych je uměl ve vhodnou chvíli využít v praxi k prospěchu klientů. Ale také nebát se jít do nových, třeba i osobně nevyzkoušených metod, pokud vycházejí z teoretického základu, se kterým se mohu jako křesťan osobně ztotožnit.

1 Lidé bez domova

Veškeré techniky i přístupy v této práci směřují k lidem bez domova, přibližme si tedy, kdo lidé bez domova vlastně jsou a jaké jsou jejich tužby, cíle a potřeby. Ve které oblasti selhávají nejčastěji oni, a ve které oblasti má své mezery i pomoc státu.

1.1 Absence podpory

Pojem člověk bez domova, neboli bezdomovec, bývá v představách většiny lidí spojený pouze s jejich vlastní zkušeností, tedy s tím, co mohou vidět, a to je špinavý, mnohdy opilý, obtěžující muž před vlakovým nádražím či nákupním střediskem. Skutečnost je však mnohem pestřejší.

Na otázku, kdo je vlastně bezdomovec, odpovídá Antonín Plachý, ředitel Azylového domu Armády spásy v Ostravě, takto: „Velmi často se jedná o lidi, kteří se v určité chvíli dostali na životní křižovatku tak, jak je to u většiny z nás. Ale v této chvíli neměli blízko sebe rodinu, přátele, společnost anebo nechtěli slyšet názory druhých a vydali se na cestu, která vypadala zdánlivě pohodlná, ale nakonec je přivedla na ulici.“¹

Je důležité zdůraznit, že nemít domov neznamena jen nemít střechu nad hlavou. Domov je také místem psychického odpočinku, místem setkávání s nejbližšími, kterým se člověk může svěřit se svými radostmi a starostmi. Absence takového pevného a klidného bodu v životě může vést k zoufalství a izolaci.

Jak uvádí Matoušek, vytěsněním na okraj společnosti jsou více ohroženi především lidé zranitelní: lidé s nižší sociální inteligencí, hendikepovaní, hraniční osobnosti, psychicky nemocní apod.²

Absence domova nemusí nutně znamenat absenci kamarádů, bezdomovci naopak často vytvářejí skupinky podobně založených lidí, kde nemusí být nouze

---

¹ PLACHÝ, A., *Sociální práce*, časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci, 2006, č. 4, s. 4.

² Srov. MATOUŠEK, O., *Sociální práce v praxi*, Praha: Portál, 2005, s. 320.

o legraci, kde zpravidla bývá všechno všech, když dostane sociální dávku jeden, rozdělí se o ni s ostatními. Stěží však v tomto společenství dostane člen povzbuzení k opuštění závislosti, anebo k hledání práce.

1.2 Tři typy bezdomovectví

Zjevní bezdomovci jsou nejviditelnější částí bezdomovecké populace. Tady patří osoby žijící na ulicích, na nádražích, osoby vyhledávající ubytování v noclehárnách a azylových domech, tuláci. Tito zjevní bezdomovci ztrácejí vazby se svými rodinami a příbuznými, mají časté handicapy, hledají finanční pomoc i obnošené šatstvo. Jsou v bludném kruhu, známém všem lidem bez domova, kteří ztratili důvěru sami v sebe. Proces readaptace těchto lidí je dlouhý a nejistý. Aby se naučili základním normám kolektivního života, bude potřeba enormního úsilí. Bylo by třeba nabídnout struktury bydlení co nejdéle, aby se tyto osoby resocializovaly. Ovšem udivující je fakt, že právě ti nejvíce znevýhodnění často dlouhodobé ubytování odmítají.³

Skrytí bezdomovci taktéž nemají svůj domov, ale z nějakého důvodu nevyhledávají pomoc. Mohou bydlet u přátel či příbuzných. Často mění svá dočasná útočiště, která přinášejí potíže zdravotní, potíže s policií, s úřady. Nepříjemná bydlení ve sklepích, domech určených k demolici, ve starých automobilech či ve stanech, v čase příchodu podzimních sychravých dnů a nocí často tito strastmi postižení lidé opouštějí a pak se přece jen objeví se svou žádostí o pomoc tam, kde obvykle nacházejí pomoc bezdomovci zjevní.⁴

Největší skupinou jsou potenciální bezdomovci. Může jít až o 10% populace. Žijí v nejistých podmínkách nájemních bytů, často zdravotně závadných, v bytech provizorních, zchátralých a často přelidněných, v podnájmech. Zde se řadí i ti, kteří čekají na propuštění z různých ústavů, vězení, na opuštění dětského domova, a také migranti.⁵

---

³ Srov. HRADEČTÍ, V. a I., *Bezdomovství - Extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, 1996, s. 36-37.

⁴ Srov. tamtéž, s. 40.

⁵ Srov. tamtéž, s. 41.

1.3 Faktory objektivní a subjektivní

Faktory vyvolávající fenomén bezdomovectví mohou být objektivní i subjektivní. Mezi faktory objektivního charakteru můžeme řadit míru a stupeň dodržování lidských práv, respektování zásad rovných příležitostí pro všechny občany, nabídku vzdělání a kvalifikace občanů. Taktéž boj s nezaměstnaností, zabezpečení ve stáří a v nemoci, začleňování mládeže do trhu práce, integrace invalidů, problémy menšin a migrace.⁶

Faktory subjektivní mohou být ztráta zaměstnání, ztráta bydlení, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečný příjem, zadluženost, neschopnost hospodařit s vlastním rozpočtem, rozvod, zneužívání. Taktéž však i faktory osobní jako nesamostatnost, alkoholismus a další závislosti, a nakonec i faktory institucionální jako propuštění z ústavu či z vězení.⁷

1.4 Problém alkoholismu u lidí bez domova

Není možno přivírat oči před realitou, mezi bezdomovci je jistě velké množství osob nadužívající alkohol. Toto ostatně utkví v paměti všem, kteří zjevné bezdomovce potulující se na nádražích a kolem nákupních center pozorují.

Je také důležité si uvědomit, že příčinou alkoholismu není jen alkohol sám. Cestou k alkoholismu jsou např. chronické deprese (alkohol je nejdostupnější antidepresivum, bohužel návykové), trvalé nevyrovnání se s vlastním neúspěchem nebo selháním a zřejmě existuje také určitá vrozená dispozice k závislosti na alkoholu.⁸

Alkohol je společnosti tolerovanou drogou, někdo konzumaci dokáže udržet v přijatelné míře, jiný ne. A právě osoby závislé na alkoholu mají blízko ke ztrátě zaměstnání, k narušení vztahů v rodině, k rozvodu, ke ztrátě schopnosti se o sebe postarat, a odsud už je k bydlení na ulici docela blízko.

---

⁶ Srov. HRADEČTÍ, V. a I., *Bezdomovství - Extrémní vyloučení*, s. 43.

⁷ Srov. tamtéž, s. 44.

⁸ Srov. OPATRŇÝ, A., *Pastorační péče v méně obvyklých situacích, část I*, Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2001, s. 31.

Ovšem ukazuje se, že alkohol zdaleka vždy není tím spouštěcím mechanismem, proč se člověk ocitne na ulici. Tímto důvodem bývá nejčastěji osamělost a izolace.⁹ Nicméně právě alkoholismus často brání bezdomovcům v cestě zpět do většinové společnosti.

1.5 Změny ve věkové struktuře bezdomovců

Poslední dobou lze pozorovat, jak do azylových domů přicházejí lidé stále starší. Jestliže v roce 2002 byl věkový průměr klientů azylového domu v Havířově 34 let, v roce 2008 již to bylo 42 let.¹⁰ Důvodů, proč je tomu tak, je jistě více. Nejsrozumitelněji se však jeví jako důvody nedostatek míst v domovech pro seniory, zejména pro ty s alkoholovou minulostí či přítomností a také fakt, že generace prvních „polistopadových“ bezdomovců již nezvládá péči o svou osobu a vyhledává pomoc.

1.6 Obtížnost při zpracovávání statistiky

Není jednoduché získat přesná data o počtech lidí bez domova v jednotlivých městech České republiky. Neexistuje žádná databáze bezdomovců, lze tedy jen odhadovat.

Jak uvádí Hradecký, byla zjištěna skutečnost, že určitá skupina bezdomovců je i pro odborníky, včetně terénních sociálních pracovníků, prakticky nezachytitelná. Žijí v extrémním sociálním vyloučení na obtížně dostupných a skrytých místech, především v kanalizaci, v teplovodech, větracích šachtách, v podzemních systémech chodeb, v opuštěných domech apod. Obyvatelé takových míst zpravidla nevyhledávají pomoc žádných organizací, případně se programově nabízené pomoci vyhýbají. Neexistují ani přesnější informace o těchto komunitách. Podle sdělení bezdomovců, kteří spolupracovali

---

⁹ Srov. HRADEČTÍ, V. a I., *Bezdomovství - Extrémní vyloučení*, s. 44.

¹⁰ NEW PEOPLE VISION, databáze klientů Azylového domu Armády spásy v Havířově.

na realizaci sčítání v Praze, dosahuje počet přežívajících na skrytých místech řádově stovek osob.¹¹

1.7 Mezery v poskytované pomoci

I když je paleta pomoci zdánlivě široká a pestrá, zdaleka ne všem lidem bez přístřeší je možno vyjít vstříc. Je velmi málo příležitostí pro ubytování dvojic bez dětí. Existují komerční ubytovny, některé nabízejí ubytování i dvojicím, ovšem cenově jsou pro většinu bezdomovců nedostupné. Taktéž lidé se zvířaty ubytování nenajdou. Ještě obtížněji se integrují lidé po propuštění z vězení. Speciální programy pro ně neexistují, zřízení domů na půli cesty se setkává s tvrdým odporem veřejnosti.¹²

Taktéž chybí větší výběr typů azylových zařízení. Je nemálo bezdomovců, kteří nechtějí anebo již ani nejsou schopni dodržovat pravidla a řády nastavené v azylových domech. Chybějí jednoduché levné noclehárny, které by přijaly každého v kteroukoliv noční dobu.

1.8 Potřeby osob bez domova

Co nejčastěji tyto osoby potřebují? Dle provedeného výzkumu ve vybraných azylových domech v České republice uvedli klienti zejména tyto požadavky: poskytnutí ubytování, strava, hygiena, pomoc při hledání zaměstnání, pomoc při zajištění bydlení mimo zařízení, pomoc při řešení právních problémů.¹³

Absence vlastního bydlení nebývá jediná potřeba, a často to nebývá ani potřeba nejdůležitější. Stává se, že bývalého klienta po obdržení bytu přivede zpět na ulici jejich závislost na alkoholu, na drogách či gamblerství, anebo se

---

¹¹ Srov. HRADECKÝ, I., *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2005*, Praha, 2005, s. 8.

¹² Srov. tamtéž, s. 10.

¹³ Srov. CVEČEK, D., et al. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce*, Praha: Grada Publishing, 2007, s. 50.

ukáže neschopnost samostatného hospodaření s penězi.¹⁴ Přesto všechno získání svého bytu je pro tyto lidi potřeba důležitá.

Mnohdy se jedná o osoby mentálně zaostalé, kdy nemá smysl pomáhat s hledáním práce či vlastního bydlení, a jedinou smysluplnou pomocí je zajistit tomuto jedinci bydlení v odpovídajícím zařízení.

Nebývá také výjimkou, kdy se na ulici ocitne osoba duševně nemocná, a prioritou je potom domluvit odborného lékaře, nejčastěji psychiatra, u kterého by se mohl nemocný člověk léčit. Všechny ostatní potřeby jsou podmíněné správnou léčbou, pokud ta není, nic ostatního nemá smysl.

Potřeba najít si zaměstnání bývá častá. Není sice velký problém práci najít, ovšem často to bývá jen práce na stavební sezónu, anebo práce na dohodu či dokonce práce bez řádné smlouvy. Není jednoduché najít práci, kde bude pracovník adekvátně finančně odměněn, a kde mu bude v dohodnutý termín vyplácena mzda.

Ne u každého existuje potřeba hledat si práci. Ne však z důvodu nechuti pracovat (i s takovými klienty se sociální pracovník v azylovém domě sice setká, bývá to však jen malé procento), častěji z důvodu fyzické či psychické neschopnosti či věku. Právě díky vhodnému zaměstnání se podaří některým klientům azylových domů včlenit se zpět do většinové společnosti.

A v neposlední řadě to je potřeba navázat zpřetrhané vztahy s rodinnými příslušníky. Ve velké většině případů nemají bezdomovci ani jeden fungující, trvalý a pevný rodinný vztah. Dlouholeté odmítání i základních společenských norem se projevuje, málokdo si pozve domů na večeři osobu špinavou a silně zapáchající, byť by to byl vlastní otec. Častokrát se jedná o narušení vztahů s ostatními členy rodiny následkem dlouholetého nadužívání alkoholu. Ostatně zbavení se závislosti je potřeba lidí bez domova velice častá. Nejčastěji se jedná právě o závislost na alkoholu.

Hlavně mladších osob se týká nebezpečí závislosti na drogách. Rodina nemá dost sil a trpělivosti opakovaně odpouštět krádeže a lži závislým a tak se nakonec jedinec dostává do azylového domu.

---

¹⁴ Z praxe autora této práce.

Také finanční problémy bývají často bolestivým problémem. Bývají to nejčastěji dluhy, které tyto finanční problémy odstartují. Dluhy z vězení, z nepovedeného podnikání, z neuvážené půjčky na příliš vysoký úrok, z neplacení alimentů či povinného zdravotního pojištění. V praxi to bývá často souhrn několika těchto faktorů. Možnosti řešení nabízí následující oddíl práce.

2 Práce s lidmi bez domova

Tato kapitola popisuje vybrané prvky práce s bezdomovci. Jistě existuje pro tento druh cílové skupiny více možných terapií. V České republice se již přibližně od roku 2002 používá na úkol zaměřená terapie. Následující kapitoly obsahují shrnutí práce na úkol i některé podněty, které by mohly při práci s bezdomovci nalézt uplatnění. Nejprve však krátké zvážení, zda má vůbec smysl lidem bez domova pomáhat a proč.

2.1 Důvody pomoci

Proč vlastně lidem bez domova pomáhat? Vždyť si přece za svou situaci přinejmenším částečně mohou sami! Tato obvyklá reakce společnosti může být mnohdy oprávněná, přesto i zde důvody, proč nabídnout pomoc, existují.

Jak už z definice A. Plachého, citované v této práci, vyplývá, téměř každý může přijít o své bydlení. Na začátku může být finanční krach, rozvod, špatný příklad v rodině, ale také genetické dispozice, mentální postižení či psychická nemoc. Pokud si tyto fakta, která mohou člověka přivést až na ulici, pracovník uvědomí, tak potom stačí k důvodu pro poskytnutí pomoci obyčejná lidská touha podat potřebnou ruku člověku, který je v těžké situaci. Pomoci jednomu znamená také pomoci i lidem v jeho nejbližším rodinném okolí, nejčastěji dětem.

Motivace pomáhat druhým však mohou vycházet i od pomáhajícího. Pokud se dílo podaří a klient se posune po pomyslném sociálním žebříčku, může být tato skutečnost pro sociálního pracovníka povzbuzením, může mu to dát pocit smysluplné práce. Pro věřícího pracovníka je možnost pomoci jinému příležitostí uvést do praxe svou víru. Vždyť sám Pán Ježíš Kristus vybízí, abychom sytili hladové, dali pít žíznivým, oblékli nahé, navštěvovat nemocné a uvězněné. (Mt, 25. 35-36.)

Také papež Jan Pavel II. zdůrazňuje: „Stvořitel nám svěřil obranu a rozvíjení důstojnosti lidské osoby.“¹⁵ I 2. vatikánský koncil zdůrazňuje nutnost překonat a odstranit jakýkoliv druh sociální diskriminace, poněvadž odporuje Božímu záměru.¹⁶

A tak jsou to především církve a křesťané, kteří pomáhají v celém světě potřebným. Ale také celá společnost by měla usilovat o prevenci kriminality a vidět důsledky extrémní krize, kterou může vyvolat ztráta domova.

2.2 Přístup zaměřený na úkol

V naší republice se prosazuje na úkol zaměřená sociální práce. Doposud se ukazuje být vhodná i pro práci s lidmi bez domova. Jedná se o písemnou smlouvu mezi sociálním pracovníkem a klientem. Může být dobrovolná i nařízená – v azylových domech se jedná o variantu dobrovolnou.

Do této písemné smlouvy se zapíší cíle, kterých by chtěl klient dosáhnout. A hlavně konkrétní úkoly, které k dosažení jednotlivých úkolů vedou. Tyto úkoly musí být měřitelné, aby bylo možno z obou stran ověřit efektivitu práce, v kladném případě také aby pozitivní výsledky prvních úkolů podpořily klienta ve zdolávání úkolů dalších, zpravidla důležitějších a náročnějších.

2.2.1 Převzaté techniky z rodinné terapie

Podle Reida byl úkolově orientovaný přístup koncipován jako otevřený systém, který by měl být schopen přijmout teoretické i praktické příspěvky z různých zdrojů. V rámci přístupu je tedy možné využívat různé teoretické koncepty a metody.¹⁷

---

¹⁵ JAN PAVEL II., encyklika *Sollicitudo rei socialis*, čl. 47., citováno z: Katechismus katolické církve, Praha: Zvon, 1995, s. 479.

¹⁶ Srov. *Gaudium et spes*, čl. 29, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1969.

¹⁷ Srov. Reid, *Sociální práce*, 2007, č. 1, s. 90.

Úkolové plánování a postupné uskutečňování jsou převzaty z vícero jiných technik, například z tzv. změny rámce.¹⁸ Praktická využití samotné metody změny rámce při práci s osobami bez domova mohou znít i takto:

Klient: „*Je to možné, pracoval jsem pro ně třicet let a oni mne jen tak vyhodí?*“ Terapeut: „*O člověka s takovou praxí a zkušeností se dnes firmy poperou, nebudete mít problém najít si jiné místo, jen co se vypořádáte s tou závislostí.*“

Terapeut: „*Co byste vy poradil kamarádovi, kdyby se do takové situace dostal?*“ Rad do života již dostali klienti dost a poslední, co chtějí slyšet, je věta: „*A teď mne poslouchejte, já Vám poradím, co musíte udělat.*“

Vhodné je tedy využít metodu změny rámce k umožnění změny perspektivy pohledu na samotný problém. Pomoci klientovi vidět záležitost i z pozitivního, konstruktivnějšího hlediska.

Někdy je vhodné využít techniku zvanou externalizace problému, kdy se problém posune mimo člověka. Např. u osob se závislostí: „*Ale ten alkohol, ten má nad vámi velkou moc!*“ anebo: „*Jo automaty, ty jsou nad síly jednotlivce, možná by stálo za to zvážit odbornou léčbu.*“ Toto bývá vhodné použít u osob přecitlivělých, kteří se svými slabostmi zbytečně moc trápí, a také na druhou stranu u osob agresivních, kteří by měli problém přijmout větu typu: „*Vy si ještě práci najít nemůžete, nemáte přece ještě vyřešený svůj problém s alkoholem.*“

2.2.2 Vliv technik z behaviorální terapie

Z behaviorální terapie převzal na úkol zaměřený přístup tyto techniky: technika sledování činnosti, tu provádějí klient společně s pracovníkem při pravidelném vyhodnocování úspěchů i neúspěchů.

Dále to je technika postupného zvyšování, kdy klient dostává postupně náročnější úkoly, od nejlehčích. K ní má blízko i technika drobného kroku, kdy pracovník pomáhá klientovi rozdělit velký úkol do několika malých, schůdnějších krůčků.

---

¹⁸ Srov. ADAMS, R., DOMINELLI, L., PAYNE, M., *Social Work - Themes, Issues and Critical Debates*, New York: Palgrave, 1998, s. 197-198, vlastní překlad.

A také flexibilita, která zde znamená schopnost sociálního pracovníka tvořivě přizpůsobovat své tradiční metody potřebám klientů, snažit se vnímat svět očima klienta, nikoli jen pohledem své metody.

2.2.3 Vlivy z rogersovské terapie

Na osobu zaměřený přístup či humanistická psychologie Carla Rogerse je jednou z nejrozšířenějších forem terapie. Když tento psycholog zkoumal se svými studenty nahrávky terapeutických rozhovorů, všiml si, že čím méně terapeut zasahoval do procesu sebevyjádření a sebeorganizace klienta, tím efektivnější byly výsledky. A naopak, čím expertnější a direktivnější byly vstupy terapeuta, tím více se celý proces zdrhával. Výsledkem je terapeutická škola, která více, než jaká jiná, zdůrazňuje pouze podporu klienta a nepřebírání odpovědnosti ze strany terapeuta.¹⁹

Rogers dále tvrdí, že když jsou přítomny vhodné podmínky, pak má člověk tendenci se sám uzdravovat a rozvíjet se. V jeho terapii je jakákoliv aktivita a iniciativa terapeuta tlačící klienta k tomu, aby něco změnil, považována za kontraproduktivní. Taktéž je to podobné s terapeutovým vedením klienta podle vlastního myšlenkového schématu, anebo když terapeut poskytuje „dobré rady“. A tak jediné, co terapeut, sociální pracovník, dělá, je vytváření podmínek pro zdravé sebepřijetí a následný růst. Tyto podmínky jmenuje: bezpodmínečné přijetí klienta, tedy takového jaký je – aby došlo k sebepřijetí i u klienta, empatie, prožívání emocí spolu s klientem a jejich podpůrné vyjadřování – klient již poté nemá potřebu své zážitky potlačovat a odmítat, a třetí podmínkou je autenticita, která zde znamená nebát se být ve vztahu s klientem sám sebou, přiznat své pocity jako slabost či bezradnost – tím vzniká ještě hlubší vztah, klient se učí přijímat věci takové, jaké jsou.²⁰

---

¹⁹ Srov. BOBEK, M., PENIŠKA, P., *Práce s lidmi*, Brno: NC Publishing, a.s., 2008, s. 99.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 101-102.

Tímto by mělo být dokončeno uzdravování. Často to neznamena, že zmizí všechny problémy, ale klient je dokáže přijmout do svého sebepojetí člověka, který není dokonalý, ale je schopen sám se sebou v tomto světě žít.²¹

Tento na osobu zaměřený přístup se ukazuje být vhodným právě pro práci s lidmi bez domova, kteří přicházejí za sociálním pracovníkem dobrovolně. Právě o jejich osobu se mnohdy dlouhé roky nikdo nezajímal, a také proto může slavit tato terapie úspěch. Pracovník si ovšem musí mnohdy připomínat pravidlo o nezasahování do věcí klienta. Dávání byt' dobře míněných rad u tohoto přístupu není na místě.

2.2.4 Psaná dohoda

U některých klientů je nutno pomoci při zdolávání prvních překážek, např. klient, který se nutně potřebuje léčit z alkoholové závislosti, často je ve stavu, kdy není schopen sám domluvit si léčbu, proto tuto práci obstará pracovník, samozřejmě jen pokud má k tomu od klienta souhlas.

Jednotlivé úkoly jsou formulovány velmi konkrétně, někdy až zjednodušeně. Není zde místo pro nekonkrétní předsevzetí typu: „*V co nejkratší době navštívím bratra.*“ Pokud klient dojde k závěru, že si chce dát do pořádku svůj vztah se svým bratrem, pomůže mu konkrétní úkol, který mu pomůže sociální pracovník zformulovat: „*Příští úterý 17.2.2008 odpoledne zajedu vlakem navštívit bratra.*“

Pracovník si musí dát pozor, aby si klient nedal úkolů moc, anebo úkol nad své síly či možnosti. Nejen proto, že by svůj individuální plán nezvládl, ale jistě by ho to do dalších změn v životě nepovzbudilo. Lepší je proto začít je s některými úkoly, pokud má klient problémů a záležitostí k řešení více, a další odložit.

---

²¹ Srov. BOBEK, M., PENÍŠKA, P., *Práce s lidmi*, s. 102.

2.2.5 Možné obtíže

Ve většině případů se klienti setkávají s tímto druhem sociálního poradenství poprvé. Mohou být proto v rozpacích a nejistí. Pokud na někom SP vidí ty projevy, je dobré se zeptat, čeho se obává.

Často se také klienti obávají jakýchkoliv změn ve svém životě, protože nemají se změnami jako takovými dobré zkušenosti, zatím jim přinesly jen zhoršení, anebo se jim jejich dobře míněné snahy nepodařilo uskutečnit.

Při tvorbě individuálních plánů je nutno počítat i s klientovým prostředím, s jeho přáteli. V azylovém domě se osvědčuje umístit osobu hledající si práci na pokoj k osobě již zaměstnané, jelikož bývá dobrým příkladem. Naopak ve společnosti osob úmyslně se práci vyhýbajících se jistě práce hledá hůře.

Problém je i v malé motivaci nezaměstnaných práci si hledat, pro mnohé mohou být sociální dávky postačující k pohodlnému životu. Obtížně se řeší i problémy s vysokou zadlužeností, které v poslední době přibývají díky rozmachu firem půjčujících na vysoký úrok.

Samostatnou kapitolou jsou závislosti: na alkoholu, na drogách, na automatech. Pomoci takovému závislému člověku je velmi těžké, zejména když má malou vůli anebo je bez motivace. Pomoc sociálního pracovníka v takovýchto případech spočívá zpravidla v nasměrování klienta k odborníkovi.

2.3 Když klient nechce nic řešit

Často se pracovník setkává s lidmi bez domova, kteří se potřebují v zařízení pouze krátkodobě ubytovat, ale nemají zájem ve svém životě nic měnit, anebo počítají s tím, že za ně vyřeší vše zaměstnanci azylového domu. Mnohdy tito lidé ztratili smysl života, nemají zájem být aktivní. Jejich vyloučení ze společnosti je hluboké a cesta zpět je, a to ještě v tom lepším případě, dlouhodobá. Samozřejmě je nutno počítat i s takovými případy, ale je vhodné klienta podpořit, dodat mu sebedůvěru v jeho schopnosti a dovednosti.

V takových případech je možno použít otázky složené z podkladů od Parmové a Parmy: „Proč myslíte, že jste tady? Jak by se to dalo využít, když už

*jste tady? Je přece jen něco, co bych pro vás mohl udělat? Čím se v poslední době nejvíce zabýváte? Co řešíte? Co je pro vás důležité? Je něco, co byste chtěl, aby bylo jinak?*²²

Někdy může z rozhovoru s klientem vyplynout, že ani tak neusiluje o to, aby se sám změnil, ale spíše usiluje o změnu druhých. Zde pracovník může zvážit dvě možnosti: může použít Rogersovu radu o autenticitě a přímo klientovi oznámit, že takováto snaha se mu nelíbí, anebo také může použít otázky tohoto typu: *A jaká by mohla být v této změně vaše role? Jak by k tomu asi bylo možné přispět z vaší strany?*²³

2.4 Výhody i nevýhody direktivního přístupu

Byť klient přichází do azylového domu dobrovolně, velmi často se stává, že mu vyhovuje a pomáhá direktivní přístup. Vidí u sebe zlepšení stavu díky péči i soustavné kontrole. Vyhovuje mu, že ho při vstupu do budovy pečovateli kontroluje, že ho sociální pracovník vede v plnění jeho úkolů. Před příchodem do AD toto nezažil, dá se říct, že byl každému lhostejný, a podle toho se choval. Velmi často se stává, že klient mající problém s alkoholem, v azylovém domě dlouhé měsíce abstínuje, vyřídí si všechny potřebné doklady, ovšem již několik dní po svém odchodu o vše přichází a opět je vidět opilý na ulici. Na otázku, proč tomu tak je, dostává streetworker odpověď: „u vás mi to vyhovovalo, víte, já potřebuji přísný režim.“ Ovšem uplatňování přísného režimu má svoje negativa.

Klient si velmi rychle zvykne na přenechání své zodpovědnosti na jiné. Nenaucí se být zodpovědný za své konání. Je jasné, že v zařízení nemůže být stále, že jednou bude muset odejít a postavit se na vlastní nohy, převzít zodpovědnost za své konání a ukázat, co se naučil. A jestliže se naučil pouze poslouchat rady a pokyny druhých, tito lidé mu budou nenahraditelně chybět, bez nich nedokáže nic.

Podstatou direktivního či expertního postoje je nedůvěra v to, že to ti druzí zvládnou sami. Slabinou tohoto způsobu jednání je, že druzí v našem okolí pak

---

²² Srov. BOBEK, M., PENIŠKA, P., *Práce s lidmi*, s. 161.

²³ Srov. tamtéž, s. 162.

nemají příležitost vyrůst a skutečně nám pak často dokazují, že na to opravdu nemají. Na druhou stranu nedirektivní přístup je charakterizován postojem: Respektuji, že ty jsi expert sám na sebe, a ponechávám ti tvou odpovědnost. Inspiruji tě, nabízím ti své podněty a zkušenosti, ale uznávám a přijímám tvá rozhodnutí. Významnou devízou tohoto přístupu je podpora kompetentního jednání a zvyšuje sebedůvěru klienta. V prvním případě nese zodpovědnost sociální pracovník, ve druhém nezbude klientovi nic jiného, než ji převzít na sebe. Pokud ovšem sociální pracovník dokáže v nedirektivním přístupu setrvat.²⁴

V praxi se jeví jako zajímavý takovýto přístup: pokud klient vyžaduje při svém příchodu do zařízení vedení a kontrolu nad svým chováním, vyjít mu vstříc a poskytnout mu ji. Ovšem jen na určitou dobu a v omezené míře. Postupně mu přidávat od nejjednodušších úkolů postupně k úkolům složitějším a náročnějším tak, aby při svém odchodu ze zařízení byl schopen řešit své záležitosti sám.

Ozdravný proces začíná fungovat ve chvíli, kdy za sebe klient převezme odpovědnost. Ovšem na pracovníkovi toto záleží jen v omezené míře. Míra převzetí odpovědnosti za svůj život závisí jen a pouze na klientově svobodné vůli a osobní volbě.²⁵

2.5 Podpora pozitivního vidění

Chceme-li být realisté, musím připustit, že mnozí bezdomovci nevidí šanci na pozitivní změnu ve svém životě nadějně. Někteří se již roky protloukají po ulicích a se svým osudem jsou již víceméně smířeni. Ne spokojeni, ale odevzdaně smířeni.

Proto je velice důležité, aby pracovníci dokázali ve svých klientech vzbudit naději. Ukázat jim, že za tou bariérou něco lepšího existuje. Nestačí pouze klientovi „předepsat“ nějakou lepší a smysluplnější cestu, např. formou individuálního plánu. Je potřeba, aby klient tuto lepší cestu objevil sám, byť třeba při inspirativním rozhovoru. Někdy je dobré jít do klientovy minulosti, hledat, co jeho samotného drželo v optimistickém a životu pozitivním přístupu. Jindy je

---

²⁴ Srov. BOBEK, M., PENIŠKA, P., *Práce s lidmi*, s. 135.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 137.

lepší minulost nepřipomínat. Důležité je také podpořit klienta ve změně prostředí, či ve změně přátel.

Bezdomovci jsou lidé jako jiní, i oni touží po svém štěstí. A tím, že se podaří člověku odstranit nějaký svůj nedostatek, zvýší se mu kvalita života a přiblíží se, podle Artura Schopenhauera, blíže ke štěstí.²⁶ Motivovat tuto cílovou skupinu k aktivnímu postoji, hledat i malé střípky pozitivního vidění je velmi důležité.

2.6 Podpora kreativity

Přístup sociálního pracovníka má být kreativní a nebojácný. Každému klientovi může pomoci něco jiného. Někomu může pomoci, když sociální pracovník při prvním sezení popíše na vrchní část papíru jeho situaci při příchodu do zařízení a až dolů napíše ukončení pobytu, celý střed papíru nechá volný. Klient vidí prázdné místo na archu papíru, představující prostor pro jeho aktivitu vedoucí ke změně a to mu může ukázat obrazně prostor pro jeho aktivitu, a jen na něm záleží, jakým jednáním prostor vyplní.

2.7 Postoj pracovníka ke klientům

Jestliže chce být sociální pracovník svým klientům prospěšný, měl by se vyznačovat také těmito základními postoji: měl by mít důvěru ve schopnost a zdroje lidí. Bezpodmínečně akceptovat a respektovat klienta, ať už je jakýkoliv a mluví o čemkoliv. Měl by ponechat odpovědnost na klientovi. Dále pracovat s vědomím, že jeho vnímání klienta i porozumění jemu je klamné a proto na to nemůže spoléhat, ani ve svých intervencích nijak z nich nevyházet. Měl by mít důvěru v sebe sama jako terapeuta i osobnost. Potřebná je i flexibilita ve změně svých vlastních postojů a úhlů pohledu a také ochota a schopnost být partnerem klientovi v naplňování klientových potřeb.²⁷

---

²⁶ Srov. SCHERER, G., *Základní fenomény lidského bytí očima filozofie*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 78.

²⁷ Srov. BOBEK, M., PENIŠKA, P., *Práce s lidmi*, s. 146.

2.8 Otázky vedoucí k pozitivním změnám

Nejúčinněji se jeví, když sociální pracovník klade klientovi otázky, kterým se říká konstruktivní, protože klient si při jejich zodpovídání tvoří cosi nového, něco si uvědomuje, objevuje, je aktivní. Takovýto rozhovor prokládaný konstruktivními otázkami mu proto rozšiřuje možnosti.²⁸

Podstatou konstruktivnosti takovýchto otázek je, že v okamžiku jejich položení na ně nezná odpověď ani pracovník, ani klient a teprve společným úsilím je postupně objevováno klientem řešení. Proto je dobré tyto otázky dávat opatrně, aby klient neupadl do stresu, že nemá hned po ruce odpověď.²⁹

Jako příklad těchto inspirujících konstruktivních otázek je možno uvést: *„Co si vlastně v našem azylovém domě potřebujete vyřešit? O co vám doopravdy jde? Jak bychom mohli náš čas efektivně a pro vás co nejužitečněji využít? Co by pro vás bylo dobrým výsledkem, aby vám dnes stále za to, že jste přišel? K čemu vám byl náš rozhovor užitečný? Jaké budou vaše následující kroky?“*³⁰

Samozřejmě není vhodné, aby se celý rozhovor skládal z nepřetržitého sledu otázek. Klient by se mohl cítit jako u výslechu. Je důležité, aby si pracovník s klientem taky povykládal, aby začali od lehčích témat, aby byla vytvořena atmosféra důvěry a porozumění.

2.9 Reálná očekávání pracovníků

Bylo by chybou očekávat vyřešení všech problémů všech klientů. To reálně není v lidských silách. Jsou také problémy, které se v azylovém domě vyřešit nedají. Někteří zaměstnanci mohou mít při nástupu do zaměstnání zkreslené představy o tom, jak se budou lidé díky jejich nasazení měnit. Realita je potom pro ně velkým zklamáním.

Ideální je, pokud se část klientových potřeb protne s částí nabídky sociálních služeb azylového domu. Pokud si klient v azylovém domě vyřeší

---

²⁸ Srov. BOBEK, M., PENIŠKA, P., *Práce s lidmi*, s. 150.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 150.

³⁰ Srov. tamtéž, s. 151.

alespoň část svých problémů, je to úspěch a bylo mu pomoheno. Samozřejmě, v ideálním případě si klient vyřeší své problémy všechny a ještě si stihne vybudovat pevné základy pro svůj úspěšný sociální život, ale o tom více pojednává následující kapitola.

I malý krok, který člověk udělá, je důležitý. Také proto, že ho může vyvést z nicnedělání a nebezpečné nudy. Kierkegaard nazývá nudu projevem vykloubeného poměru člověka k Bohu.³¹ Tato myšlenka podpoří a napomůže dalšímu uvažování o duchovních hodnotách, které můžeme nabízet naší cílové skupině, a jak jsou i pro ně důležité.

---

³¹ Srov. SCHERER, G., *Základní fenomény lidského bytí očima filozofie*, s. 77.

3 Nabídka duchovních hodnot

Tato část práce již popisuje snahu sociálního pracovníka o pomoc klientovi v jeho osobním i sociálním životě skrze vyhledávání a podporu duchovních hodnot. Člověk má nejen oblast tělesnou, ale i duchovní. Jako své tělo nenasytíme pravdou, tak i svou duchovní oblast neuspokojíme hmotnými statky. Ke své spokojenosti potřebujeme mít naplněny všechny oblasti našeho života, jinak strádáme a nedostatek se v našem životě projeví.

3.1 Vhodný čas

Ne vždy je vhodné směřovat hovor k vyšším principům. Ne vždy je na toto téma vhodný čas a podmínky. Toto téma mnozí považují za intimní, je proto potřeba taktu a pochopení.

Je na zkušeném pracovníkovi, aby poznal vhodný čas k rozhovoru na toto téma. Nejlepší příležitost je tehdy, když klient sám navede hovor tímto směrem. Může se např. zmínit o své bezvýchodné situaci, o svých pocitech ztráty a bolesti, o hledání opory pro svůj život.

3.2 Příležitost pro věřícího pracovníka

Nabídka podporující duchovní oblast klienta je něčím navíc. Sotva si lze představit, že by některé sociální zařízení tuto práci svým sociálním pracovníkům přímo nařizovalo. Spíše se jedná o výzvu pro pracovníky, další z možností, jak člověku pomoci.

K tomu, aby pracovník udělal něco navíc, však potřebuje vytvořit si ke své klientele pozitivní vztah. V případě lidí bez domova toho lze dosáhnout uvědoměním si samotných příčin způsobujících ztrátu domova. Jak je již napsáno v kapitolách 1.3 a 2.1, častokrát se nejedná o dobrovolně zvolenou cestu, jako spíše o následek nesprávných vzorců chování rodičů či důsledek psychického anebo mentálního postižení. Sotva který bezdomovec může vzpomínat na lásku a řádnou výchovu rodičů, spíše na bití a zneužívání.

Jako příklad z praxe, kdy pozdější asociální chování klienta ovlivnila nemoc, je možno uvést zkušenost z havířovského azylového domu, kde přišla ubytovaného muže bez domova navštívit rodina. Ruce i celé záda navštíveného bezdomovce bylo potetované, ve vězení strávil třetinu svého života. Naproti tomu návštěvníci jako by k němu ani nepatřili – čtyři pěkně oblečení a zdvořile se vyjadřující lidé. Byla to sestra od navštíveného muže, která sociálnímu pracovníkovi poodhalila kus smutné rodinné historie: „když byl bratr malý, prodělal silný zánět mozkových blan. Lékařka, která ho léčila se vyjádřila k překvapení rodiny takto: „Bud' vám zemře, anebo se bude celý život potulovat po kriminálech“. A na její slova skutečně došlo, bratr sice přežil, ale stal se černou ovčí rodiny, nikdy se neoženil, pil, kradl“. A tento příběh není zdaleka ojedinělý, kdy těžké fyzické onemocnění bylo na počátku pozdějšího asociálního chování mužů, kteří se později ocitli v azylovém domě.³²

Papež Benedikt XVI. ve své encyklice *Deus caritas est* sice označuje za základní předpoklad péče o trpící odbornou kompetenci, ale současně o ní říká, že sama o sobě nestačí. Je podle něj potřeba také a především „formace srdce“. Tímto termínem označuje encyklika schopnost pracovníků věnovat druhému pozornost, jak jim to ukazuje jejich srdce, a to takovým způsobem, aby ti druzí zakoušeli bohatství jejich lidskosti. Trpící jsou totiž podle Benedikta XVI. lidské bytosti, které vždy potřebují něco více nežli pouze technicky správně prováděnou péči. Potřebují lidskost a pozorné srdce.³³

Věřící pracovníci jsou si vědomi rovnosti všech lidí, jelikož všichni lidé jsou stvořeni k obrazu jediného Boha a obdařeni rozumovou duší, mají stejnou přirozenost, stejný původ i stejnou důstojnost.³⁴

3.3 Hledání podstaty problému

Lidé bez domova jsou na ulici často jen pro svůj problém s alkoholem. A pijí pro potlačení výčitek svědomí, pro potlačení bolesti, samoty, zoufalství,

---

³² Z praxe autora této práce.

³³ Srov. *Deus caritas est*, 2006, s. 46-47.

³⁴ Srov. *Katechismus katolické církve*, čl. 1934, s. 480.

aby unikli z reality. Anebo nenašli svůj smysl života. Možná hledali něco více, a nenalezli. Zde je místo pro odvážného pomocníka, ovšem znalého pomoci. Takového, který bude umět nasměrovat správným směrem. Směrem od své osoby, od své pomoci – ke klientově sebedůvěře, k odpuštění těm, kteří ublížili, k vnitřní svobodě.

3.4 Tři důležité dimenze člověka

Člověk je bytost komplexní, složitá. Není jen tělo, ale má i dimenzi psychosociální a duchovní. Navíc, v lidských dějinách byla vždy potřeba jakéhosi vztahování se k posvátnu, k duchovnu, k tomu co člověka přesahuje.³⁵

Tělesná, biologická dimenze popisuje především fyzickou stránku člověka. Psychosociální dimenze si všímá duševní stránky člověka, jeho prožívání věcí, emocí, motivací, zájmů, vztahy mezi jedinci, mezi skupinami jedinců a fungováním jedince v jeho sociálním prostředí.

Duchovní dimenze se zabývá myšlením člověka, otázkami smyslu skutečností, otázkami které člověka přesahují (otázky jeho původu, smyslu, vztahy).³⁶

Při vědomí skutečnosti, že člověk tvoří jednotu, můžeme předpokládat vliv každé z vědních disciplín, které se zabývají uvedenými dimenzemi, na ostatní disciplíny. Z tohoto pohledu můžeme pastorální teologii a sociální práci chápat jako disciplíny, které se vzájemně doplňují.³⁷

3.5 Profesionální přístup zůstává

S nabídkou pomoci v duchovní oblasti se klient může nejčastěji setkat v zařízeních spravovaných církvemi. I když je proces řízení s klientem v podstatě stejný jako v zařízení státní správy, přesto některé rozdíly existují. Klient je informován, že jde o organizaci zřizovanou církví. Jinak není křesťanská tvář

---

³⁵ Z přednášky ThLic. M. L. CINCIALOVÉ.

³⁶ Srov. KŘIŠŤAN, A., *Praktická teologie, pastorace a sociální práce – mezioborové souvislosti*, citováno z Martinek, M., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, Jabok, 2008, s. 23.

³⁷ Srov. tamtéž, s. 23.

organizace nikterak zdůrazňována, informační zdroje o jednotlivých střediscích vyjadřují spíše respekt k jiné nekřesťanské orientaci klientů, nabídku bohoslužeb či pastoračního rozhovoru nikterak prvoplánově nevnucují. Není zde patrná snaha po obracení uživatelů služeb na víru. Je na profesionalitě personálu, aby rozpoznal potřebu či touhu klienta hovořit o věcech víry a včas a po dohodě s klientem zprostředkoval přítomnost pastoračního pracovníka podle přání a náboženské orientace klienta.³⁸ Taková je běžná praxe v azylových domech provozovanými křesťanskými organizacemi.

Nepřipadá v úvahu, aby pomoc klientovi byla ovlivněna jeho zájmem či nezájmem o věci víry. Ve směrnících zařízení bývá zdůrazněno, že služby jsou poskytovány bez ohledu na klientovu víru.³⁹

3.6 Co jsou duchovní hodnoty

Výraz „duchovní hodnoty“ používá v dnešní době poměrně často, ne vždy mívá stejný význam. Mnohdy se tento termín používá v souvislosti s kvalitním kulturním představením, poslechem vážné hudby a podobně. Obecně se jedná o hodnoty, které člověka pozitivně utvářejí a formují, mnohdy přesahují, vesměs jsou vnímány jako něco pozitivního, jsou to hodnoty, o které by člověk měl usilovat.

Někdo může nalézt duchovní hodnoty pozorováním přírodních krás. Může se tímto odreagovat od starostí všedního dne, naplnit svou mysl něčím krásným, je to i dobře využitý volný čas. Neboť, kdo se jako divák, pozorovatel nebo badatel zaobírá přírodou, nebude nikdy zasažen nemocí moderní doby, nudou.⁴⁰

Filozof Jaspers však jde ještě dál, přímo varuje před promarněním duchovních hodnot. Povzbuzuje naopak, aby člověk ve svém bytí nezůstal něco dlužen jiným lidem, ale i sobě, smyslu života, že nežil naprázdno a nepromarnil

---

³⁸ Srov. JANEČKOVÁ, H., PROVAZNÍKOVÁ, E., *Sociální práce*, 2008, č. 4, s. 22.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 23.

⁴⁰ Srov. SCHERER, G., *Základní fenomény lidského bytí očima filozofie*, s. 88.

své já.⁴¹ Z tohoto pohledu lze také klientům azylových domů nabízet možnosti duchovních hodnot. Jejich škála je velmi obsáhlá.

Mezi duchovní hodnoty řadíme vše, co dělá člověka člověkem: láska, smysl, zvládnání utrpení, smíření. Dále, neexistuje ani ta nejbezvýznamnější událost každodenního života, která by se netýkala života ducha. Duchovnost není samostatným táborem, který by rozděloval život, působil mezi fyzickým světem, hmotou a duchem.⁴² V křesťanství se na místo hodnot používá také termín ctnosti. Mezi tyto křesťanské ctnosti patří poslušnost, pokora, zbožnost.⁴³

Z výše uvedeného je zřejmé, že oblast duchovních hodnot může být značně široká. Pro povzbuzujícího a budujícího sociálního pracovníka je tedy z čeho vybírat.

3.7 Zakódovaná potřeba v člověku

V minulé kapitole byla také zmíněna provázanost duchovních hodnot s materiálním světem. Duchovní hodnoty tedy mohou ovlivnit náš fyzický život zde na zemi. Jsou tyto hodnoty pro každého? V Bibli je napsáno, že Bůh dal člověku do srdce touhu po věčnosti. (Kaz 3. 11) Z tohoto biblického poselství vyplývá, že každý člověk má v sobě prostor pro duchovní záležitosti věčné podstaty: jde jen o to, jestli tomu uvěří a přijme to.

Tak jako ateista věří, že po smrti neexistuje již nic, tak křesťan věří v něco či někoho, co jej přesahuje, věří i v nesmrtelnost lidské duše. To je hnací moment a regulátor, jestliže smrtí nic nekončí, má lidský život i lidské konání vyšší smysl. Vlastní potřeby i potřeby lidí okolo již nelze vidět z hlediska omezeného, lidského života, tato víra povzbuzuje k větší zodpovědnosti.

---

⁴¹ Srov. SCHERER, G., *Základní fenomény lidského bytí očima filozofie*, s. 64.

⁴² Z přednášky ThLic. M. UMLAUFA.

⁴³ Z přednášky ThLic. M. L. CINCIALOVÉ.

3.8 Motivace k větší zodpovědnosti

Lidí bez domova mívají často nízký pocit zodpovědnosti za svůj život, tedy za své zdraví, za svou rodinu, své vztahy. Mají pocit, že svůj boj již dávno prohráli a nestojí již za co a pro koho žít. Proto je šance, že pokud takový člověk uvěří v existenci vyšších hodnot, změní svůj přístup k lidem okolo sebe i k sobě samému, bude více zodpovědný.

Robert Emmons (1999) ve svém výzkumu podtrhl mimo jiné motivační roli spirituality. Ve svých studiích žádal účastníky svých pokusů o vyjmenování poměrně široké palety jejich osobních cílů. Zjistil, že v souboru tužeb, se dosti pravidelně objevují i spirituální snahy od „snažím se poznávat Boží vůli v mém životě a podle toho žít“, až po „ujasnit si smysluplnost svého života z duchovního pohledu“. Dále Emmons zjistil, že tyto snahy mají pozitivní vliv na spokojenost v životě, mj. v nižší míře vnitřních konfliktů a ve větší soudržnosti celého systému snah daných osob.⁴⁴ Což může být povzbuzením i inspirací pro pracovníky v sociální sféře, jejichž klienti prožívají neustálé konflikty jak se svým okolím, tak ve svém nitru, a hledají smysl pro svůj život.

3.9 Cesta k aktivitě

Člověk žijící delší dobu na ulici má již často svou volní složku oslabenou, těžce hledá impuls k aktivitě, hůř se probírá z letargie, ve které se dlouho pohyboval.

Pargament a Mahoney (2005) svými empirickými studiemi ukazují na zajímavý fakt: to, co je považováno za posvátné, je zdrojem síly. Síly, která lidem pomáhá ve chvílích zátěže.⁴⁵

Celá řada publikovaných výzkumných prací ukazuje, že lidé v těžkých životních situacích čerpají sílu a energii z duchovních zdrojů.⁴⁶ Navíc to, co je považováno za posvátné, je zdrojem zápasu, který je třeba probíjet. Lidé se

---

⁴⁴ Srov. PARGAMENT, K., *Československá psychologie*, časopis pro psychologickou teorii a praxi, 2008, roč. LII, č. 5, s. 522.

⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 523.

⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 523.

vzchopí k boji ve chvíli, kdy se domnívají, že je ohroženo to, co je zdrojem jejich nejcennějších hodnot.⁴⁷

A to je právě to, o co se pracovník často snaží: podpořit svého klienta, aby se vzchopil, aby opustil svůj destruktivní způsob života, aby změnil zaběhnuté návyky.

3.10 Cesta nejvyšších hodnot

Různé společnosti jsou postaveny na různých základech, ovlivněny různým náboženstvím. Naše společnost je vybudována z křesťanské tradice, je založena na křesťanských hodnotách. Lidem v naší zemi připadne samozřejmě, že si lidé jsou rovni, že ženy mají stejná práva jako muži. A přece tomu tak není na celém světě stejné, např. zmiňovaná rovnost pohlaví je důsledkem naplňování křesťanských hodnot v praxi.

Newberg a Walkman, dva neurologové pracující ve výzkumu tvrdí, že člověk je biologicky nakloněn k tomu uvažovat o nejhlubší přirozenosti našeho bytí a o nejhlubších tajemstvích bytí vůbec, dokonce že jsme zrozeni k tomu, abychom věřili.⁴⁸

T. Halík uvádí, že stěžejními hodnotami křesťanství jsou víra, naděje a láska.⁴⁹ Jak však na těchto hodnotách stavět? Jak pomocí těchto hodnot pomoci lidem v jejich úsilí postoupit o kus dále ve svém životě, ve svých problémech? Možná právě v citování otázek Pascala, který spojuje zkušenost nicotné prázdnoty člověka s jeho chybějícím ukotvením v prostoru a času, a ptá se: „Kdo mne sem postavil? Na čí rozkaz a řízení bylo mi určeno toto místo a tento čas?“⁵⁰ Možná právě tyto otázky, resp. hledání odpovědí na tyto otázky může člověka posunout na jeho životní cestě o kus dále.

---

⁴⁷ Srov. PARGAMENT, K., Spiritualita jako význačný lidský motivační faktor. *Československá psychologie*, 2008 roč. LII, č. 5, s. 523.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 521-522.

⁴⁹ Srov. HALÍK, T., *Vzýván i nevzýván*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 183.

⁵⁰ Srov. SCHERER, G., *Základní fenomény lidského bytí očima filozofie*, s. 76.

Durkheim (1915) se snažil vidět v náboženství odpovědi na základní sociální potřeby. Geertz (1966) chápal náboženství jako určitý druh motivace, která má člověku pomoci najít smysl v tom, co se mu zdá nesrozumitelné.⁵¹

Matoušek považuje křesťanství za sociální náboženství, neboť toto není orientováno pouze na vztah jednotlivého člověka k vyšší moci, nevede jedince jen k sebezdokonalování, ale snaží se i o zlepšení mezilidských vztahů a podmínek života společnosti.⁵²

Do duchovního života musí neodmyslitelně patřit taky naše zranění, chyby, bolesti, naše kříže. I v té hlubině nalézáme Krista.⁵³ Pro věřícího člověka je jeho víra oporou i cílem, povzbuzením když se nedaří. I samotné církevní společenství může být oporou, člověk tam může nalézt přátele, odpoutává se tím od starých a nezdravých vazeb.

3.11 Nebezpečí manipulace

Pracovník nabízející tuto pomoc by měl mít na zřeteli, aby jeho snaha o pomoc nebyla manipulací, či aby jako manipulace nevyzněla. Mnozí lidé mají špatnou zkušenost s Je nutné pochopit tuto obezřetnost, neboť stále existuje nebezpečí různých sekt a jednoduchých řešení.

Také je dobré si dát pozor na užívání příliš církevní mluvy, časté odvolávání se na Pána Boha, Boží vůli. Toto může v lidech vyvolávat pocit ohrožení a odporu.

3.12 Vhodné duchovní hodnoty

V praxi s lidmi bez domova sociální pracovník může zkusit podpořit klienta v hledání jeho bývalé rodiny, usmíření, odpuštění, vybudování kvalitního vztahu, pomoci blízkým. Může však také vhodnými otázkami přimět klienta ke vzpomínkám na jeho hodnoty které měl, když se mu vedlo dobře v životě, a na

---

⁵¹ Srov. PARGAMENT, K., Spiritualita jako význačný lidský motivační faktor. *Československá psychologie*, 2008 roč. LII, č. 5, s. 521.

⁵² Srov. MATOUŠEK, O., a kol. *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001, s. 36.

⁵³ Z přednášky ThLic. M.UMLAUFA.

těch potom začít společně stavět. Možná kdysi dávno klient uměl hrát na hudební nástroj, proč by to nemohl zkusit znovu a tímto zpříjemnit dlouhou chvíli svému okolí? Možná umí opravovat dětské hračky, pokud bude chtít, může takto dělat radost jiným. Velké změny začínají od těch malých, klientovi se těmito drobnostmi může měnit sebedůvěra, může pocítit po dlouhé době pocit užitečnosti a využitelnosti svých schopností. A poté se může rozvíjet dál.

3.13 Duchovní potřeby nevěřících

I když to může znít nelogicky, i lidé, kteří nejsou nábožensky založení, mohou mít duchovní potřeby. A to zejména v situacích, které ho přesahují, takové situace zažije každý, např. při ztrátě blízké osoby. Ale nejen při úmrtí, také při hledání smyslu, v údivu nad krásou, při zjišťování důležitých věcí v jeho životě.⁵⁴

Právě při závěrečných fázích života, ať už klientových, či jeho blízkých, je často vhodná a potřebná diskuze o věcech člověka přesahujících. Může jít o vyjasnění si komplikovaného vztahu, o smíření, o odpuštění. Ale může jít také o nalezení osobního vztahu s Bohem.⁵⁵

3.14 Vztah na prvním místě

Petr Prinz zdůrazňuje v pomoci lidem bez domova důležitost vztahu. Kdo se chce podle něho zamýšlet nad lidmi bez domova z hlediska jejich spirituálních potřeb, musí jim nabídnout odpovědi na jejich palčivé otázky. Tito lidé často i přes pestrou nabídku pomoci ničí sami sebe přímo před očima. Pokud se něco povede, tak je to mnohdy přikryto následným pádem. Pokud chce někdo pomáhat lidem bez domova, musí jít s nimi. Nejtěžším úkolem každého pomáhajícího je především trpělivost a ta není možná bez naděje. Základním nástrojem duchovní

---

⁵⁴ Srov. ŠIMR, K., Sociální práce, 2008, č. 4, s. 16.

⁵⁵ Uvědomuji si, že toto může být citlivé a zneužitelné. Samozřejmě stále je na prvním místě dobrovolnost, souhlas, citlivost.

formace je tedy vztah. Není třeba bezdomovcům přednášet, formovat je. Předávání informací obvykle moc nepomůže.⁵⁶

Klíčem k poznání a řešení bezdomovectví je pokora. Lidé, kteří lpí na jednoduchých formulacích a soudech, nemají v oblasti bezdomovectví co pohledávat.⁵⁷

Pokud chce sociální pracovník pomoci klientovi vybudovat pevný základ pro jeho nový život, měl by věnovat vztahu s klientem určitý čas. Mnohdy k prvnímu posunu v klientově životě dojde až při několikátém pobytu v azylovém domě. Právě pokud pracovník nechává klientovi naději, i při nepovedeném pokusu o resocializaci klienta tak zvané „neodepíše“, tak tímto může budovat budoucí vztah.

---

⁵⁶ Srov. PRINZ, P., *Bezdomovci*, citováno z: Martinek, M., *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 116.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 117.

Závěr

Jsem si vědom, že na existenci duchovních hodnot a jejich užitečnost či nabídku v sociální práci mohou mít odborníci různé názory. Jistě bude záležet na jejich vlastních hodnotách, v jejich světle budou hodnotit. Já jsem přistupoval k tématu ve světle svých priorit a svých hodnot.

Věřím, že působení tzv. vyšších hodnot přináší pozitivní výsledky do praktického života jedince. Tak jak byl změněn život Jeana Valjeana v románu *Bídníci*, když byl zasažen hodnotami duchovního – odpuštěním a láskou k člověku, který ho okradl a zklamal, tak může být změněn život každého člověka. Také ze své dlouholeté praxe mohu potvrdit pozitivní vliv duchovních hodnot v životě osob bez domova. Není mnoho těch, kteří jsou ochotni duchovní hodnoty akceptovat, a také není pravda, že jejich problémy už se nebudou opakovat. Dlouho zažité stereotypy se mění pomalu. Ale motivace a síla duchovních hodnot jsou vždy oporou pro ty, kdo chtějí.

V první kapitole své práce přibližuji cílovou skupinu občanů. Lidé bez domova jsou specifickou skupinou, jejich hlavní problém je v podstatě totožný, vyplývající již z jejich názvu, potřebují svůj stálý a bezpečný domov. Ovšem tento nedostatek nebývá u velké části z nich základem jejich nesnází, tyto získáním bytů často nekončí. Byť je tato skupina našich spoluobčanů vytlačována na okraj společnosti, v očích sociálního pracovníka může být ve své zranitelnosti tou pravou výzvou ke zkoumání a zejména k nabídnutí účinné pomoci.

Do druhé kapitoly jsem umístil nové teoretické poznatky o sociální práci s danou klientelou, čerpané zejména z knihy M. Bobka a P. Penišky *Práce s lidmi*, vydané v roce 2008. Kapitola také stručně popisuje princip práce zaměřené na úkol, postupy, ze kterých tento v praxi často používaný přístup vychází, a nové metody, o které ho je možno obohatit.

Třetí a poslední část práce je již o samotných duchovních hodnotách. Začíná hledáním okruhu hodnot, které bychom mohli nazvat duchovními. Obecné povědomí se různí, někteří lidé si pod pojmem duchovní hodnoty

představí kvalitní divadelní představení, jiní zase výlučně náboženské pojmy. Přesto, pro všechny lidi zůstane zřejmě tento pojem spjat s něčím výjimečným, jedinečným, něčím co nás přesahuje, povznáší, zušlechťuje. V této části práce dávám proto prostor k vyjádření různým myslitelům: filozofům, duchovním autoritám, a v neposlední řadě i svým učitelům. Hledám zde možnosti, jak duchovní hodnoty dát ke zvážení lidem, se kterými pracuji. Za důležité pokládám, že přemýšlení o duchovních hodnotách a následně také eventuální přijetí těchto hodnot je významnou podporou v praktickém životě. Shromážděný materiál k této stěžejní kapitole mne utvrdil ve správnosti mého konání, pokud jako sociální pracovník podporuji klienty k získání duchovních hodnot.

Mám naději, že tato práce přiblíží sociálním pracovníkům téma duchovních hodnot v práci s lidmi bez domova. Osobně vidím působení křesťanských sociálních pracovníků při obou hranách hranic. Jedni využívají jen své odborné znalosti, a křesťanské hodnoty, které sami uznávají, při práci s klientem nezmiňují, berou je jako osobní věc do práce nepatřící. Druzí kolegové se některým klientům o svých hodnotách zmíní, zkouší je jimi čas od času inspirovat, povzbudit či napomenout, ale jsou v tom nejisti, hledají oporu pro svou činnost a nenalézají. Věřím, že tato práce může být pro obě skupiny kolegů povzbuzením a snad i inspirací. Sociální pracovník podporující klienta v hledání duchovních hodnot, přináší totiž filozofický, etický a duchovní rozměr. A ten do sociální práce jistě patří.

Slovník klíčových slov

Klient – osoba využívající sociální služby.⁵⁸

Kompilace - varianta vypracování písemné práce, při kterém se provádí výběr z cizích poznatků a tento výběr se následně nově zpracovává. Má smysl, pokud ještě srovnávací pojednání k danému tématu nejsou zpracovaná, nebo pokud práce přináší originální utřídění, nové souvislosti apod.⁵⁹

Terapie – obvykle se používá ve smyslu léčba, léčebný program, jehož cílem je zmírnění či odstranění nežádoucího stavu jednotlivce nebo rodiny. V původním významu znamená podporu.⁶⁰

---

⁵⁸ Srov. MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*, Praha: Portál, 2003, s. 90.

⁵⁹ Srov. FILKA, J., *Metodika tvorby diplomové práce*, Brno: Knihař, 2002, s. 82-83.

⁶⁰ Srov. MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce* s. 240.

Bibliografie

Primární literatura

ADAMS, Robert., DOMINELLI, Lena., PAYNE, Malcolm., *Social Work - Themes, Issues and Critical Debates*, 1. vyd. New York: Palgrave, 1998. 448 s. ISBN 0333985931.

Bible, 7. vyd. Český Těšín: Těšínská tiskárna a. s., 1996, ISBN 80-85810-11-5.

BOBEK, Milan., PENIŠKA, Petr., *Práce s lidmi*. 1. vyd. Brno: NC Publishing, a.s. 2008. 288 s. ISBN 978-80-903858-2-5.

CVEČEK, David., et. al., *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce*, 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 104 s. ISBN 978-80-247-2348-8.

Československá psychologie, časopis pro psychologickou teorii a praxi, 2008. roč. 52, č. 5, 111 s. ISSN 0009-062-X.

Deus caritas est, encyklika o křesťanské lásce, 1. vyd. Praha: Paulínky, 2006. 63 s. ISBN 80-86949-03-6.

Gaudium et spes, pastorální konstituce o církvi v dnešním světě, z dokumentů II. vatikánského koncilu, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1969. 128 s.

HRADECKÝ, Ilja., *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2005*, Praha: 2005. 35 s.

HRADEČTÍ, Vlastimila a Ilja., *Bezdomovství – Extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, 1996. 107 s. ISBN 80-902292-0-4.

Katechismus katolické církve, 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. 793 s. ISBN 80-7113-132-6.

MARTINEK, Michael a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, JABOK, 2008. 174 s. ISBN 978-80-904137-2-6.

MATOUŠEK, Oldřich., a kol. *Základy sociální práce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 312 s. ISBN 80-7178-473-7.

MATOUŠEK, Oldřich., *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

MATOUŠEK, Oldřich., Kolářková, J., Kodymová, Pavla., *Sociální práce v praxi*, 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.

OPATRŇÝ, Aleš., *Pastorační péče v méně obvyklých situacích, část I*, 1. vyd. Praha: Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2001. 47 s.

SCHERER, Georg., *Základní fenomény lidského bytí očima filozofie*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. 167 s. ISBN 978-80-7192-979-6.

Sociální práce, časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci, 2006, č. 4, 130 s. ISSN 1213-6204.

Sociální práce, časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci, 2007, č. 1, 130 s. ISSN 1213-6204.

Sociální práce, časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci, 2008, č. 4, 164 s. ISSN 1213-6204.

Sekundární literatura

FILKA, Jaroslav., *Metodika tvorby diplomové práce*, 1. vyd. Brno: Knihař, 2002. 224 s. ISBN 80-86292-05-3.

HALÍK, Tomáš., *Vzýván i nevzýván*, 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 370 s. ISBN 80-7160-692-3.